

Narobebranja

»Na žalost vam vračamo vaš rokopis ...«

Poročila urednikov

Anonim, Sveto pismo

Moram reči, da me je prvih sto strani tega rokopisa resnično zagrabilo. Nabite so z akcijo in premorejo vse, kar sodobni bralec zahteva od dobre zgodbe. Seks (veliko seksa, vključno s prešuštvom, sodomijo in incestom), pa tudi umore, vojno, masakre in tako naprej.

Poglavje o Sodomi in Gomori s transvestiti, ki zalezujejo angele, je vredno Rabelaisevega peresa; zgodbe o Noetu so čisti Jules Verne; odhod iz Egipta kar vpije po tem, da bi po njem posneli celovečerni film ... Z drugimi besedami, naredili resnično uspešnico, zelo dobro kadriran film s številnimi zapleti, poln domišljije, z ravno pravšnjo mero pobožnosti in brez vsakršnih zdrsov v tragedijo.

Toda ko sem bral naprej, sem spoznal, da gre dejansko za antologijo, delo več piscev, s številnimi – preštevilnimi – odseki poezije, s pasusi, ki so naravnost osladni in dolgočasni, in z jeremiadami, ki nimajo ne repa ne glave.

Končni rezultat je pošasten omnibus. Zdi se, da ima za vsakega nekaj, toda na koncu ni vseč nikomur. In pridobivanje avtorskih pravic od vseh teh različnih avtorjev nam bo povzročilo strašen glavobol, če urednik ne bo za to poskrbel sam. Mimogrede, urednikovo ime se v rokopisu sploh ne pojavi, še v kazalu ga ni. Ali iz kakšnega razloga želi, da bi njegova identiteta ostala skrita?

Predlagam, da skušamo pridobiti pravice samo za prvih pet poglavij. Tu smo na trdnih tleh. Kakor tudi, da se pojavimo pod boljšim naslovom. Kaj rečete na *Desperadose z Rdečega morja*?

Homer, Odiseja

Meni osebno je knjiga všeč. Dobra, vznemirljiva zgodba, v nji kar mrgoli dogodivščin. Dovolj ljubezenske tematike, tako zakonske zvestobe kot skokov čez plot (Kalipso je krasna oseba, prava bogomolka); navzoč je celo Lolitin motiv z najstnico Navzikao, avtor nam zadeve sicer ne ponudi na pladnju, toda ta vseeno vzburja. Veliki dramatični momenti, enooki velikan, kanibali, celo nekaj drog, toda nič nezakonitega, saj lotus, kolikor mi je znano, ni na seznamu Ura-da za mamila. Zaključni prizor je v najboljši tradiciji vesternov: nekaj trdega obračunavanja s pestmi, zadeva z lokom pa mojstrsko zvišuje napetost.

Kaj lahko rečem? Res je, pogoltneš jo v eni sapi, ne kot avtorjevo prvo knjigo, ki je bila preveč statična, ki se je malenkostno držala enotnosti kraja in bila

dolgovezno prenatrpana s peripetijami. Ko je bralec prišel do tretje bitke in desetega dvoboja, je že vedel, pri čem je. Se spominjate, v kakšne težave nas je pri bostonskih oblasteh spravila štorija o Ahilu in Patroklu s svojo rdečo nitjo nič kaj pretirano prikrite homoseksualnosti? Toda ta nova knjiga je čisto druga pesem: bere se gladko ko žamet. Slog je bolj umirjen, pretehtan, a ne težak. In ta montaža, uporaba retrospektivnih prizorov, okvirnih zgodb ... Z eno besedo, ta Homer je prava stvar. Ta Homer je lisjak.

Mogoče prevelik lisjak ... Sprašujem se, ali je vse to res sam napisal. Vem, seveda vem, da pisec lahko razširi svojo izkušnjo (njegova tretja knjiga bo najbrž senzacija), toda kar me močno vznemirja – in me končno nagiba k temu, da glasujem proti – je kolobocija, ki jo bo sprožilo vprašanje avtorskih pravic. Pogovor na to temo sem načel s prijateljem pri Williamu Morrisu, in dobil sem slabe vibracije.

Najprej od vsega, avtorja ni mogoče nikjer najti. Ljudje, ki so ga poznali, pravijo, da se je bilo z njim vedno težko dogovoriti za kakršne koli spremembe v tekstu, saj je bil slep kakor krt in ni mogel slediti rokopisu, dajal je celo vtis, da ga ne pozna prav natanko. Citiral je po spominu, nikoli ni bil čisto prepričan, kaj je napisal, in trdil je, da je tipkarica po svoje dodajala. Ali je knjigo res napisal ali pa se je pod njo samo podpisal?

Sicer pa prava reč. Uredniško delo je preraslo v umetnost in vse več knjig je skrpanih v urednikovi pisarni ali pa pridejo izpod več peres (kot *Najdražja mami*), pa grejo vseeno za med. Toda okrog te druge knjige je kljub vsemu preveč nejasnega. Miha pravi, da avtorskih pravic nima Homer in da bo treba izplačati neke eolske barde, ker jim grejo tantieme za nekatere pasuse.

Literarni agent, ki dela v bližini Hiosa, pravi, da avtorske pravice pripadajo tamkajšnjim rapsodom, ki so knjigo dejansko napisali za Homerja; ni pa jasno, ali so aktivni člani otoškega pisateljskega društva. Neki uslužbenec za stike z javnostjo iz Smirne po drugi strani trdi, da avtorske pravice pripadajo izključno Homerju, ker pa je ta mrtev, je do vseh tantiem upravičeno mesto. Toda Smirna ni edino mesto, ki nastopa s takšnimi zahtevami. Ker ne moremo ugotoviti, ali je Homer umrl in kje, se ne moremo sklicevati na zakon iz leta '43, ki se nanaša na dela, objavljena vsaj petdeset let po avtorjevi smrti. Na tem mestu nastopi oseba, imenovana Kalinos, ki vztraja ne le pri tem, da ima sam vse avtorske pravice, temveč tudi, da moramo skupaj z Odisejo kupiti cel paket, ki obsega *Tebanke*, *Epigone* in *Ciprske elegije*. Poleg dejstva, da te knjige niso počenega groša vredne, kar nekaj poznavalcev meni, da sploh niso Homerjeve. In kako naj jih tržimo? Ti ljudje zdaj govorijo o velikem denarju in tipajo, kako daleč lahko grejo. Aristarha s Samotrake sem poskušal naprositi za uvod; ima vpliv, pa tudi dobro piše, zato sem si mislil, da bi morda lahko on počistil knjigo. On pa bi rad v samem tekstu knjige označil, kaj je avtentično in kaj ne; končali bi s kritično izdajo in s figo prodaje. Boljše, da vse skupaj prepustimo kakšni univerzitetni založbi, ki bo porabila dvajset let, da bo izdala knjigo, ki jo bo prodajala po nekaj sto dolarjev za izvod, in mogoče jo bo res kupilo nekaj knjižnic.

Končni obračun: Če naredimo odločilni korak, se bomo spravili v neskončen pravni špetir, knjiga bo zaplenjena, ampak ne kot katera od tistih pornografskih izdaj, ki jih potem prodajajo pod pultom. Tale bo samo zasežena in pozabljena. Mogoče jo bo čez deset let kupil Oxford za *Svetovne klasike*, medtem pa boste porabili svoj denar in presneto dolgo čakali, preden se vam bo kakšen fičnik povrnil.

Zelo mi je žal, saj knjiga ni slaba. Toda mi smo založniki, in ne detektivi. Zato bi rekel, da pustimo.

Alighieri, Dante, *Božanska komedija*

Alighieri je nedeljski avtor, kakršnega si lahko samo želite. (V vsakdanjem življenju je aktivni član farmacevtskega ceha.) Vendar pa njegovo delo izdaja nedvomno obvladovanje tehnike in precejšen pripovedni dar. Knjiga, napisana v florentinskem narečju, sestoji iz kakšnih sto poglavij v verzih, in velik del je zanimiv in berljiv. Posebej sem užival v astronomskih opisih in nekaterih natančnih, provokativnih teoloških nazorih. Tretji del knjige je najboljši in bo deležen najširšega odziva; vsebuje teme splošnega pomena, ki zanimajo povprečnega bralca – odrešenje, vizija blaženosti, molitve k devici Mariji. Toda prvi del je nejasen in prizanesljiv do sebe, s pasusi cenenega erotizma, nasilja in spolne nezrelosti. To je velik problem: ne vem, kako se bo bralec prebil skozi to prvo »litanijo«, ki nima nič kaj dosti dodati k tistemu, kar je že bilo napisano o drugem svetu v brezštevilnih moralnih traktatih in razpravah, da sploh ne omenjam *Zlate legende* Jacopa da Varagina.

Toda največja pomanjkljivost je avtorjeva odločitev za njegovo domače narečje (ki jo je nedvomno navdihnila nekakšna ekscentrična avantgardna ideja). Vsi vemo, da je današnja latinščina potrebna transfuzije – pri tem ne vztrajajo le ozke literarne klike. Toda obstaja neka meja, če že ne v pravilih jezika, potem pa vsaj v sposobnosti razumevanja bralcev. Videli smo, kaj se je zgodilo s tako imenovanimi sicilijanskimi pesniki: njihov založnik je s kolesom krožil med različnimi knjigarnami in jim dostavljal knjige, toda te so vseeno končale na razprodajah vrnjenih zalog.

Dalje, če objavimo dolgo pesnitev v florentinščini, bomo morali objaviti še po eno v milanščini in padovanščini, sicer bomo izgubili oblast nad trgom. To je posel za male založnice, kramarske izdaje itd. Osebno nimam nič proti rimam, toda bralci poezije imajo še vedno najrajši kvantitativno metriko in dvomim, da bi povprečen bralec lahko prebavil to neskončno jaro kačo tercina, posebej če je doma, recimo, iz Bologne ali Benetk. Menim torej, da bo bolje, če vržemo na trg serijo res priljubljenih naslovov po zmernih cenah, na primer, dela Gildasa ali Anzelma Canterburyjskega. In prepustimo oštevilčene izdaje na ročno izdelanem papirju malim avantgardnim revijam. »Ojoj, v dveh kštautah nisi jeno nisi v jenem ...«

Postmodenistična lingvistična godlja.

Sade, D. A. François, *Justina*

Rokopis je bil v celi gori stvari, ki sem jih moral pogledati ta teden, in da povem po resnici, nisem prišel skozi. Trikrat sem ga odprl na slepo, na treh različnih mestih, kar, kot sami veste, za izkušeno oko zadostuje.

No, prvič sem naletel na plaz besed, stran za stranjo, o prirodoslovju, z zasranitvami o krutosti boja za obstanek, razmnoževanju rastlin in življenjskih cikličnih živalskih vrst. Drugič: vsaj petnajst strani o pojmu užitka, čutih in domišljiji in tako naprej. Tretjič: dvajset strani o vprašanju podrejanja med moškimi in ženskami v različnih deželah sveta ... Mislim, da je dovolj. Ne iščemo filozofskega dela. Današnje bralstvo zahteva seks, seks in še seks. V vsaki podobni obliki. Smer, ki ji moramo slediti, predstavljajo *Les Amours du Chevalier de Faublas*. Prepustimo to intelektualno kramo Indiani.

Cervantes, Miguel, *Don Kihot*

Knjiga – se pravi, tisti njeni deli, skozi katere se je mogoče pretolči – pripoveduje zgodbo španskega plemiča in njegovega oprode, ki se klatita po svetu za svojimi viteškimi sanjami. Ta don Kihot je napol zmešan (lik je dobro izdelan in Cervantes zna razpredati zgodbo). Oproda je bedak, obdarjen z nekaj neotesane zdrave pameti, tako da se bralec identificira z njim, kadar poskuša potegniti svojega gospodarja iz njegovih fantazij na trdna tla. Toliko o zgodbi, ki ima nekaj dobrih dramatičnih zasukov ter par zabavnih in mesenih prizorov. Moji pomisleki ne temeljijo na mojem osebnem odzivu na knjigo.

V naši uspešni zbirki za vsak žep, *Življenjskih dejstvih*, smo z občudovanja vrednimi rezultati objavili Amadisa iz Gaula, *Legendo o svetem Graalu*, *Romanco o Tristanu*, *Ptičkino tožbo*, *Pripovedko o Troji* ter *Ereca* in *Enid*. Zdaj imamo še predkupno pravico za Francoske kralje tistega obetavnega mladega Barberina, in če vprašate mene, bo to knjiga leta in mogoče celo knjiga meseca, ker ima v sebi resničen čar za malega človeka. Če pa zdaj natisnemo tega Cervantesa, bomo izdali knjigo, ki bo kljub vsej svoji notranji vrednosti skazila ves seznam, ker namiguje, da so prej naštetih romani blodnje norcev. Že, vse vem o svobodi izražanja, politični korektnosti in kar je še tega, toda ne moremo ugriзнiti roke, ki nas hrani. Poleg tega se zdi, da bi bila ta knjiga edina kupčija. Pisec je ravnokar prišel iz zapora in je v žalostnem stanju. Ne morem se spomniti, ali so mu odrezali roko ali nogo, toda zagotovo ni ves na trnih, da bi še kaj napisal. Bojim se, da bi, ko bi za vsako ceno hiteli tiskati neko noviteto, utegnili ogroziti založniški program, ki je bil doslej, kot se je izkazalo, priljubljen, moralen in (bodimo odkriti) dobičkonosen. Moj odgovor je ne.

Manzoni, Alessandro, *Zaročenca*

Zadnje čase so zadnji krik mode, če zaupate statistiki založb, izdatno oglaševane knjige. Toda so romani, in so romani. Če bi bili kupili Doylovo *Belo bratovščino* ali Hentyjevo *Pri jezu in škuki*, bi zdaj že vedeli, kaj uvrstiti v našo

broširano knjižnico. Takšne knjige ljudje berejo in jih bodo brali čez dvesto let, ker te zagrabijo za srce, napisane so v preprostem in privlačnem jeziku, ne skušajo skrivati svojega lokalnega izvora in se ukvarjajo s sodobnimi temami, kakršni sta fevdalni nemiri in svoboda nizozemskih dežel. Manzoni, nasprotno, svoj roman postavi v sedemnajsto stoletje, v obdobje, ki je en sam nepopravljiv dolgčas. Poleg tega se loteva zelo dvomljivega jezikovnega eksperimenta, saj izumi nekakšen milansko-florentinski jezik, ki ni ne tič ne miš. Tega prav gotovo ne bi priporočil za zgled mladim študentom kreativnega pisanja. Ampak to še ni najhujše. Dejstvo je, da je naš pisatelj napisal zgodbo, ki se godi med neukim ljudstvom, povest o dveh revnih zaročencih, ki se ne moreta poročiti zaradi neodobravanja nekega lokalnega zemljiškega gospoda. Na koncu se vseeno vzameta in vsi so srečni. Nekoliko plitvo, če upoštevamo, da mora bralec prebaviti šeststo strani.

Dalje, ko Manzoni na zunaj pomaziljeno pridiga o Previdnosti, v resnici prevale na naša ramena cele butare pesimizma (če naj ga imenujemo s pravim imenom, potem lahko rečemo, da je janzenist). Najbolj melanholična premišljevanja nad človeško šibkostjo in napakami naroda naslavlja na današnje občinstvo, ki si želi nekaj povsem drugega, bolj junaških zgodb, ne pa povesti, ki se neprestano zaustavlja, da lahko pisatelj deklamira ceneno filozofijo ali, kar je še hujše, lepi jezikovni kolaž in vtakne dva razglasa iz sedemnajstega stoletja v dialog, napisan napol po latinsko, vse skupaj pa zabeli z lažiljudsko govoricco, ki je komajda vredna pozitivnih junakov, kakršni v nemajo srca bralcev. Potem ko sem ravno prebral tisto berljivo in dražljivo knjižico, Hewlettova *Gozdna ljubimca*, sem ta *Zaročenca* prebiral z znatnim naporom. Samo odprite knjigo na prvi strani, pa boste sami videli, koliko časa pisatelj porabi, preden se loti teme. Prične z opisom pokrajine s tako gosto in labirintsko skladnjo, da ne moreš potuhtati, kaj hoče povedati, ko pa bi bilo vendar toliko lažje napisati: »Nekega jutra je v okolici Lecca ...« No, taka je ta reč: nima vsakdo pripovedniškega daru, še manj pa jih je, ki znajo pisati dobro italijanščino.

Knjiga vseeno ni čisto brez dobrih strani. Toda svarim vas: celo večnost bi rabili, da bi prodali prvo naklado.

Proust, Marcel, *Iskanje izgubljenega časa*

To je brez dvoma resno delo, morda predolgo, toda kot broširana serija bi lahko šlo v denar.

Toda ne takšno, kot je. Potrebuje resne uredniške posege. Na primer, treba je na novo postaviti ločila. Stavki so pretirano zapleteni; nekateri segajo čez celo stran. Knjigi bi strašno koristila poštena predelava v založbi, s katero bi vsak stavek skrajšali na največ dve ali tri vrstice in razdelili odstavke, da bi si sledili bolj na gosto.

Če avtor ne bo soglašal, na vse skupaj pozabite. Taka, kakršna je, je knjiga preveč – kako bi rekel? – astmatična.

Kant, Immanuel, *Kritika praktičnega uma*

Prosil sem Suzano, naj vrže pogled na tole, in rekla mi je, da po Barthesu nima več smisla prevajati tegale Kanta. Kakor koli že, preletel sem jo še sam. Razumno kratka knjiga o moralnosti bi lepo šla v našo filozofsko knjižnico in morda bi jo sprejele celo nekatere univerze. Toda nemški založnik pravi, da se moramo, če vzamemo tole, obvezati ne le za piščevo prejšnjo knjigo, ki je grozovanska reč, vsaj v dveh delih, temveč tudi za tisto, kar piše zdaj, o umetnosti ali o presodnosti, ne vem zagotovo o katerem. Vse tri knjige imajo bolj ali manj enak naslov, torej bi jih morali prodajati v kompletu (in po ceni, po kakršni si jih ne bi mogel privoščiti noben bralec); sicer bi jih knjigarniški brskači zamenjevali med seboj in si mislili: »Tole sem pa že prebral.« Se spominjate *Summe* tistega dominikanca? Pričeli smo jo prevajati, potem pa smo jo morali odstopiti Sheedu in Wardu, ker je daleč preseгла proračun.

Še ena težava je. Nemški agent mi je omenil, da bi morali tiskati tudi manj pomembna dela tega Kanta, celo skladovnico materiala, vključno z nečim o astronomiji. Predvčerajšnjim sem mu poskušal telefonirati naravnost v Königsberg, da bi preveril, ali bi lahko izdali samo eno knjigo, toda sobarica je rekla, da gospoda ni doma in naj nikar ne kličem med peto in šesto, ker je takrat na sprehodu, ali med tretjo in četrto, ker takrat dremlje, in tako naprej. Odsvetujem, da bi se zapletli s takšnim možakom: končali bomo z goro njegovih knjig v skladišču.

Kafka, Franz, *Proces*

Čedna knjižica. Grozljivka z nekaj hitchcockovskimi črtami. Na primer, zaključni umor. Lahko bi si pridobila bralce.

Toda očitno je pisatelj pisal v režimu z ostro cenzuro. Čemu sicer vse te nejasne aluzije, ta zvijača, da ne poimenuje ljudi ali krajev? In zakaj glavnemu junaku sodijo? Če bi pojasnili ta mesta in konkretizirali kraj dogajanja (potrebna so dejstva: dejstva, dejstva, dejstva), bo lažje slediti dogajanju in zagotovljen bo suspenz.

Ti mladi pisci mislijo, da so »poetični«, če rečejo »neki moški« namesto »g. Ta in Ta v tem in tem mestu«. Pristno pisanje ne sme spregledovati časnikarjevih dobrih starih pet vprašanj: Kdo? Kaj? Kdaj? Kje? Zakaj? Če nam avtor da proste roke pri urejanju, potem predlagam, da jo kupimo. Če ne, potem nič.

Joyce, James, *Finneganovo prebujenje*

Povejte, prosim, tajnici uredništva, naj bo pazljivejša, ko pošilja knjige v branje. Jaz sem bralec za angleški jezik, vi pa ste mi poslali knjigo v nekem drugem, od Boga zavrženem jeziku. Vračam jo v posebni kuverti.

Prevedla Jana Unuk